

СПЕЦИФІКА ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ГЛОБАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Наталія Рибка
Одеса

У статті зроблена спроба соціально-філософського аналізу людської діяльності в умовах глобального інформаційного суспільства. Також міститься розгляд характеру й особливості впливу глобалізації та інформаційно-комунікативних технологій на розвиток системи діяльності. Були розглянуті такі аспекти сучасної діяльності як еволюційний, праксеологічний.

Ключові слова: глобальне інформаційне суспільство, діяльність, біологічна еволюція людини, праця.

Сучасний період розвитку людської культури і цивілізації характеризується новим етапом в еволюції основних соціальних процесів і відрізняється прагненням суспільства до вдосконалювання своїх соціальних структур і інститутів, супроводжується кардинальними змінами в інтелектуальній і практичній діяльності людини. Важливою проблемою при цьому є розуміння характеру й особливостей впливу розвитку суспільства на зміну традиційної системи діяльності, що пов'язане з необхідністю пошуку підстав для розвитку актуального типу соціальної культури й способу життя.

Загальним характеристикам сучасного суспільства було присвячено чимало досліджень (Д. Бела, К. Вербаха, Р. Кана, Е. Кінга, І. Масуди, Т. Меррілла, М. Пората, Л. Робертса, К. Робінсона, Р. Редіка), в яких знайшло відображення уявлення про те, що конкретною формою постіндустріального соціально-економічного розвитку виступає глобальне інформаційне суспільство.

Глобальне інформаційне суспільство розглядається як модель розвитку соціальних зв'язків і відносин, змін типу діяльності формування якої відбувається за рахунок досягнень «електронної революції». У зв'язку із цим становлення глобального інформаційного суспільства розглядається в якості соціотехнічних проблем, що вимагають для свого вирішення послідовного й пріоритетного розвитку технічних інновацій, впровадження їх у соціальну практику, а також активного освоєння всього комплексу соціально-політичних можливостей та економічних вигід, що випливають із їхнього технічного потенціалу.

Знання, інформаційні технології перетворилися сьогодні у безумовну домінанту суспільного розвитку. У багатьох розвинених, в економічному плані, країнах, під їхнім впливом здійснюються грандіозні зміни, що охоплюють буквально всі сфери людської життєдіяльності. Стрибкоподібно міняється зміст виробничого процесу, що стає усе більше інтелектуальним, насиченим, а його продуктивність суттєво збільшується.

Піддаються ґрунтовним змінам управлінські процеси, які, з одного боку, усе більшою мірою використовують новітні організаційні й інформаційні технології, а з іншого боку – ініціюють творчі здатності людини. Потужні перетворення відбуваються й у соціальній сфері: модифікуються інтереси й установки цілих народів і націй; міняються цінності соціальних груп; сама людина стає усе більше розкутою, вільною у своїй поведінці й волевиявленні.

Засновник загальновідомого Римського клубу А. Печеї ще в 70-і роки минулого століття в своїх пошуках акцентує увагу на необхідності знаходження засобів здійснення необхідних адаптивних перетворень у діяльності людей.

За радянських часів в науковій думці затверджується думка про те, що з різким прискоренням темпів суспільного розвитку, колосальним зростанням впливу сукупної діяльності людей на навколишнє середовище, зі скороченням запасів багатьох видів ресурсів на нашій планеті необхідно впроваджувати в практику соціального керування відбір варіантів розвитку та відповідних способів діяльності, які людством перевірені й продовжують перевірятися на власному досвіді.

Проблеми глобального інформаційного суспільства всесвітньо відомий соціолог Пітер Бергер вбачає у глибоких змінах темпоральної структури людського сприйняття, у рамках яких майбутнє стає головною орієнтацією не тільки уяви, але й діяльності; в індивідуалізації, що здійснюється завдяки звільненню від всього традиційного, від всіх

ланцюгів, що обмежують людський вибір (індивідуальний або колективний); в секуляризації.

У світлі цих змін, глобальне інформаційне суспільство можна визначити як суспільство, у якому якість життя, так само як перспективи соціальних змін і економічного розвитку, у зростаючому ступені залежать від інформації і її експлуатації. У такому суспільстві стандарти життя, форми праці й відпочинку, система освіти й ринок перебувають під значним впливом досягнень у сфері інформації й знання.

В Окінавській Хартії глобального інформаційного суспільства (Окінава, 22 липня 2000 р.) робиться заява про те, що інформаційно-комунікаційні технології є одним з найбільш важливих факторів, що впливають на формування суспільства двадцять першого століття. Їхній революційний вплив стосується способу життя людей, їхнього освіти й роботи, а також взаємодії уряду й цивільного суспільства.

За висновками авторів доповіді про стан щодо впровадження інформатизації [5] в Україні стрімко формується масова інтернет-аудиторія та специфічне мережне соціокультурне середовище, триває диверсифікація аудиторії, формуються нові моделі інформаційного споживання, соціальної та політичної активності тощо.

Водночас спостерігається і ряд негативних явищ і процесів, як характерних тільки для України (низькі темпи розвитку (нижчі середньо світових) і, відповідно, низькі рейтинги України у міжнародних порівняннях; відсутність системної, багаторівневої, нормативно підкріпленої, базованої на певній ідеології та стратегії державної політики в інформаційно-комунікаційній сфері; значний дисбаланс аудиторії Інтернету за регіональними, віковими та майновими ознаками; низький розвиток швидкісних мереж доступу до Інтернету; дефіцит кваліфікованих кадрів, внаслідок відтоку талановитої молоді у комерційні структури та у тіньовий, орієнтований на експорт бізнес розробки програмного забезпечення), так і властиві всім західним країнам (перетворення інформації у певний глобальний «ресурс» людства, зміни соціального і культурного середовища, зростання відчуження людини в інформаційному суспільстві).

Російська авторка Костіна А. В. [7] вважає, що культура інформаційного суспільства, у порівнянні з культурою суспільства індустріального, володіє цілою низкою особливостей — мережним принципом функціонування й поширення, віртуальним характером, короткочасної, спонтанної, «блиповою» формою подачі інформації. У границях даної культури об'єктивно змінюється значення й роль особистості, активність якої формується не зовнішніми спонукальними стимулами діяльності, а, по перевазі, внутрішніми. Більше того, саме становлення цієї системи виявляється обумовленим не тільки матеріальним прогресом, але й зміною ціннісних орієнтацій особистості, настроєної на творчість, розвиток і самовдосконалення.

По зауваженню російського дослідника Поросьонкова С. В. [9] включенність людини у глобальну діяльність є захоплення істотних структур мови, мислення, способів розуміння світу й самого себе, а також освоєння технологій спілкування, форм поведінки, споживання, відпочинку, тобто, ця включенність має тенденцію до винятково повного приречення основних характеристик людини. Глобальна діяльність як система загальнолюдської активності, змінює дотичне з її активністю суще, включає людину-суб'єкта як активну частину суцього.

Отже, в умовах, що склалися, спостережується ускладнення людської діяльності, поява її нових видів. Таким прикладом може слугувати інформаційний вид діяльності, який стає самостійним і автономним різновидом, забезпечує реалізацію будь-якого виду професійної діяльності. Нові види виникають і як результат подальших теоретичних досліджень діяльнісних процесів, наприклад, соціоінженерна діяльність. Слід зазначити, що система наукового знання приступила до вивчення позначених вище видів діяльності і активно їх розробляє засобами різних наук. Соціально-філософський аналіз людської діяльності в умовах глобалізації та інформатизації дозволить виокремити її специфічні риси, сформулювати критерії оцінювання її на предмет відповідності закликам сучасності, виробити рекомендації щодо створення сучасних ефективних методів та методології її здійснення в різних галузях індивідуального та суспільного життя.

Соціально-філософський аналіз особливостей людської діяльності в умовах глобального інформаційного суспільства містить у собі не тільки розгляд передумов, засад його становлення, але й вивчення характеру й особливості впливу глобалізації та інформаційно-комунікативних технологій на розвиток системи діяльності сучасного

суспільства. З огляду на це можна розглянути такі аспекти сучасної діяльності як еволюційний та праксеологічний.

Зі становленням техногенних суспільних систем і розширенням процесів техносферизації формується нова, соціотехноприродна форма еволюції життя на планеті Земля. У таких умовах біологічна еволюція людини стає науковим фактом і підтверджується на сьогоднішній день акселерацією, трансформацією статусу імунітету, астенизацією населення («ретардація розвитку»), збільшенням кількості людей з домінуванням правої півкулі головного мозку, збільшенням кількості амбідекстрів, ювенілізацією, андрогінією, та інш. Також втручається та прискорює біологічну еволюцію людини генна інженерія.

За оцінкою біолога Велькова В. В. [2] еволюція людства йде по трьох розбіжних напрямках. Популяції країн третього світу еволюціонують в основному за рахунок природного добору, спрямованого на підвищення життєздатності в несприятливих економічних умовах. Країни із розповсюдженою практикою полігамії – за рахунок полового добору, спрямованого на підвищення здатності до домінування. Промислові країни – за рахунок асортативності шлюбів, соціальної мобільності та концентрації кращих людських ресурсів планети, спрямованих на підвищення інтелектуальності.

Інша позиція, затверджує не тільки можливість, але й неминучість продовження біологічної еволюції людини, зв'язуючи нові перспективи з конвергентним розвитком нано-, біо-, інфо- і когнітивних наук і технологій [1]. У ході біологічної еволюції в кожному наступному поколінні інтелект зростає. Дослідження свідчать про надзвичайно швидкі темпи психологічної еволюції – кожні п'ять років IQ дитини збільшується на 1 бал. Люди, що володіють ознаками ювенільності й тими особливостями, які вже були перелічені, наділені більш високим інтелектом, особливо невербальним, більшими креативними здатностями, меншим ступенем екстравертованості, більшою критичністю, самодостатністю, незалежністю мислення. У той же час, їхня нервова система слабкіше, вони більше пасивні, динаміка їхньої добової активності зрушена на другу половину дня [11].

Отже, під впливом біологічних та психологічних факторів буде змінюватись і свідомість людини. У своїх дослідженнях ми вже звертались до теми свідомості інформаційного суспільства [10] якій на даному етапі властива масовість та іманентно властиві елементи міфологічності.

До цікавого висновку дійшов російській економіст, публіцист і політик Делягін М. Г. [3]: у результаті впливу інформаційної революції пізнання не тільки ускладнюється внаслідок надлишку інформації, але й стає неефективним як інструмент досягнення локальних життєвих цілей. Логіка й міркування здорового глузду поступають свій вплив на суспільний розвиток емоціям, у тому числі емоціям які штучно конструюються і провокуються. Цей процес може слугувати ілюстрацією глобального й, цілком ймовірно, об'єктивно обумовленого переходу від логічного мислення до евристичного, цей перехід багато в чому викликається зростаючою часткою й значимістю творчої праці в порівнянні з рутинною, механічною.

У сучасних умовах життя відбувається збільшення вимог до особистих характеристик індивіда, до підвищення вимог до його особистісної активності, інтелекту і професіоналізму, уміння працювати з інформацією. Серед недоліків виявляється феномен «переінформованості», надлишку інформації, що проявляється у формі психо-емоційного перевантаження від надлишку інформації, збільшення швидкості всіх інформаційних процесів веде до зміни ритму життя людини, його ритм життя міняється через зростання швидкості пошуку інформації і її доступності, збільшення швидкості обміну інформацією і її обробки. Формується й заглиблюється «цифровий розрив» серед населення як різних регіонів світу, так і однієї окремо взятої країни.

Еволюція людства викликає демографічні революції у всьому світі, по визначенню Капіці С. П. [6], це обумовлене природою розуму людини. Наслідками демографічного переходу стають зростання продуктивності праці в промисловості й сільському господарстві, збільшення числа міських жителів, зміни структури родини, критеріїв росту й успіху, пріоритетів і цінностей суспільства.

Комп'ютерні технології супроводжуються виникненням феномену віртуальної реальності, розмаїтість форм і впливу якої впливає на характер інформаційного обміну й принципи організації масових і приватних комунікацій, а також на стани й образи

індивідуальної свідомості й психіки (у т. ч. граничні). Тим самим технічні засоби й інформаційні прийоми організації віртуальної реальності здатні кардинально змінити характер і зміст життєдіяльності як людини, так і соціуму у цілому.

Психічний стан сучасної людини суттєво впливає на його трудову діяльність та здобуває якісно інші форми й зміст при з'єднанні з технічними можливостями й інтелектуальними функціями комп'ютерних технологій.

Фундаментальною характеристикою праці в сучасному суспільстві є те, що люди в суспільному виробництві сьогодні усе більше спілкуються з людьми, а не взаємодіють із машинами й механізмами, це робить кожну людину винятковою і цінною. По оцінках вчених, «праця індивідуалізується, і з досягненням певного рівня інформаційної складності його втримування втрачає алгоритмічний характер. У міру того, як це відбувається, ринок праці пропонує вже не безособову однотипну «виробничу послугу», а послуги особистості, що володіє в необхідному професійному діапазоні відносно рідкими, а іноді й унікальними якостями» [8].

Новий характер праці пов'язаний з відмовою від вузької спеціалізації та вузького професіоналізму, тому вигідний працівник стає максимально «гнучким»: він постійно підвищує кваліфікацію, навчається і прагне сполучати у собі усе більше функцій.

Ще однією істотною зміною, внесеною глобалізацією в трудові відносини, є розгляд знання як джерела створення вартості. Тобто раніше вартість продукту визначалася вкладеною у неї працею. Знання дозволяють зберегти капітал і інвестиції; більше того, вони не витрачаються в загальноприйнятому змісті. Як слідство — поява на ринку праці працівників інтелектуальної праці [8].

В глобальному інформаційному суспільстві система діяльності орієнтована більшою мірою на надання послуг у різних сферах суспільного виробництва й споживання, відтворюючи інший тип соціальних і ділових відносин. На відміну від виробництва товарів, виробництво послуг, по-перше, хоча й має речовинні форми, але, по суті, носить нематеріальний характер, по-друге, обумовлено параметрами часу й характером комунікативної взаємодії виробника й клієнта, по-третє, відрізняється широким діапазоном якостей, похідних від особистісних або психологічних.

Тим самим система діяльності інформаційного суспільства розвивається за рахунок професіоналізації, поглиблення спеціалізації й виявлення соціально й культурно значимих напрямків розвитку інформаційної діяльності, розширення сфер застосування її результатів, що істотно перетворює характер, форми й типи соціокультурних взаємодій у суспільстві. Цей аспект розвитку системи діяльності, на наш погляд, є однією з актуальних форм розвитку інформаційного суспільства, у якому придбання й доступність основних засобів життєдіяльності, соціальний статус, рівень освіти й доходів залежать від якості й надійності інформаційно-комунікативних взаємодій, у які включена людина в процесі здійснення своєї діяльності.

Головною особливістю інтелектуальних технологій є те, що вони стимулюють і використовують неформальне, евристичне мислення людини, створюють сприятливі умови для поповнення професійних знань і реалізації інтелекту, припускають його активну участь у процесі рішення завдань. Нарешті, останньої, але важливою особливістю праці в суспільстві, що розвивається, є тенденція до перетворення її у творчість. Зі способу заробляння грошей праця, для певної категорій працівників, трансформувалась у форму самовираження. Людина стала очікувати від професії можливості реалізації особистісного потенціалу, а звідси — падіння інтересу до традиційних індустріальних форм праці, що сприймаються як стандартні, монотонні, підконтрольні та не творчі.

Але теорія формацій виявила інший закон — розвиток продуктивних сил приводить до росту продуктивності праці, що дозволяє скорочувати тривалість робочого дня та приводить до цього. Згідно цієї перспективи у глобальному інформаційному суспільстві актуалізуються такі форми діяльності як споживання та дозвілля.

Визначені нами фактори такі, як зниження ролі матеріального виробництва та прискорення розвитку сфери послуг, індивідуалізація, зростання ролі сервісного класу й фахівців – професіоналів, призводить до становлення нового досвіду дозвілля. Дозвілля стає однією з життєво важливих сфер існування сучасної людини, де знаходиться потенційна можливість всебічного особистісного розвитку за рамками жорстко детермінованих виробничих і сервісних процесів [12].

Отже відбувається зміна характеру діяльності, її завдання виходять за рамки виробництва матеріальних предметів споживання, а розмаїтість і невідтворюваність продуктів спричиняється природною межею функціонування законів і тенденцій, властивих системі, заснованій на обміні відтворених благ. Більше того, саме становлення цієї системи виявляється обумовлене не тільки матеріальним прогресом, але й зміною ціннісних орієнтацій особистості, спрямуванням на творчість, розвиток і самовдосконалення. Сама діяльність людини, об'єктивно змінюється, змінюється її особистісне значення й роль, активність, вони змінюються у напрямку від діяльності по примусу до діяльності заради досягнення цілей внутрішнього вдосконалювання, суттєво міняє весь комплекс суспільних відносин.

Соціально-філософський аналіз особливостей людської діяльності в умовах глобального інформаційного суспільства дозволяє стверджувати, що використання інформаційних технологій приводить до того, що людина еволюціонує біологічно і психологічно, тому людська діяльність у різних областях виробництва, науки, мистецтва, освіти, торгівлі, сфери обслуговування здатна набути нові якості й змісти, стати вільною індивідуалізованою працею, що створює передумови для творчого розвитку людини. Отже, підсилюється роль і значення таких соціально значимих характеристик праці, як інтелектуалізація, творчість, віртуалізація, інтерактивний характер різного роду діяльності. Безумовно, що визначені характеристики та форми діяльності у глобальному інформаційному суспільстві не є вичерпними і потребують подальших досліджень.

Література:

1. Алексеева И. Ю. «Технолюди» против «пост людей»: НБИКС-революция и будущее человека / И. Ю. Алексеева, В. И. Аршинов, В. В. Чеклецов // Вопросы философии. — 2013 — № 03. — С. 12-21.

2. Вельков В. В. Куда идёт эволюция человечества? / В. В. Вельков // Человек — 2003. — № 2. — С. 16-29.

3. Делягин М. Г. Мировой кризис. Общая теория глобализации / М. Г. Делягин. — М.: ИНФРА — М, 2003.

4. Дергачева Е. А. Особенности глобальной техносферизации биосферы / Е. А. Дергачева // Век глобализации. — 2011. — № 2. — С. 53-61.

5. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіг. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. — К.: НІСД. — 2010. — 64 с.

6. Капица С. П. Демографическая революция и будущее человечества / С. П. Капица // В мире науки. — 2004. — № 4 — С. 82-91.

7. Костина А. В. Тенденции развития культуры информационного общества: анализ современных информационных и постиндустриальных концепций [Электронный ресурс] / А. В. Костина // Электронный журнал «Знание. Понимание. Умение» — № 4 — 2009. — Режим доступа: http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2009/4/Kostina_Information_Society/

8. Нехода Е. В. Трансформация труда и социально-трудовых отношений в условиях перехода к постиндустриальному обществу / Е. В. Нехода // Вестн. Том. гос. ун-та. — 2007. — № 302. — С. 160-166.

9. Поросёнков С. В. Существование и деятельность в определении ценностного отношения / С. В. Поросёнков. — Пермь: Издательство Пермского государственного университета, 2002. — С. 198-211.

10. Рибка Н. М. Проблеми формування свідомості інформаційного суспільства / Н. М. Рибка // Перспективи. — 2009. — № 1 (45) — С. 135-140.

11. Рудкевич Л. А. Эпохальные изменения человека на современном этапе и педагогические инновации / Л. А. Рудкевич // Вестник практической психологии образования. — 2005 — № 4 (5). — С. 28-38.

12. Фаулер Б. Пьер Бурдьё и теория культуры: критический анализ / Б. Фаулер // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. — Сер. 11. «Социология». — М., 1999. — № 3. — С. 12-20.

В статье делается попытка социально-философского анализа человеческой деятельности в условиях глобализации и информатизации. Также содержится рассмотрение характера и особенности влияния глобализации и информационно-

коммуникационных технологий на развитие системы деятельности современного общества. Были рассмотрены такие аспекты современной деятельности как эволюционный, прагматический.

Ключевые слова: глобальное информационное общество, деятельность, биологическая эволюция человека, труд.

In this article social-philosophical analysis of human activity in conditions globalization and information are considered. Also there is consideration of character and feature of influence of globalization and of informatively-communication technologies on development of the system of activity of modern society. Were to consider such aspects of modern activity as evolutionary, praxeological.

Key words: global informative society, activity, biological evolution of man, labour.